

ZAŠTITA NOVINARA - PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE REGULATIVE

SADRŽAJ

I UVOD	3
II PREPORUKE ANALIZE KOJE SE TIČU UNAPREĐENJA PRAVNOG OKVIRA I PREDLOZI ZA UNAPREĐENJE PRAVNOG OKVIRA	3
III PREPORUKE ANALIZE KOJE SE TIČU OHRABRIVANJA NOVINARA DA PRIJAVLJUJU SLUČAJEVE I PREPORUKE KOJE SE TIČU EDUKACIJE	7

I UVOD

Bezbednost novinara predstavlja jedan od osnovnih preduslova za nesmetano upražnjavanje prava na slobodu izražavanja. Ovim pitanjem se bave brojne domaće i međunarodne organizacije, a tokom aprila 2018. godine je objavljena „Analiza efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji“ (u daljem tekstu: Analiza), koju je objavila Misija OEBS u Srbiji. Analiza „pokriva“ pregled celokupnog pravnog okvira koji uređuje krivičnopravnu zaštitu sa posebnim osvrtom na slučajeve ugrožavanja bezbednosti novinara i pravne kvalifikacije takvih slučajeva. Sa druge strane, tokom izrade analize su prikupljeni podaci od sudova, tužilaštava i policije, kao i od novinarskih i medijskih udruženja. Ovaj dokument sadrži niz preporuka za unapređenje pravnog okvira i praksi radi dostizanja optimalnog nivoa zaštite novinara.

Cilj ovog dokumenta je da u kratkim crtama ukaže na osnovne pojmove koji su bitni za razumevanje problematike krivično pravne i prekršajno pravne zaštite novinara i da, polazeći od preporuka Analize pruži odgovarajuća pojašnjenja preporuka, i gde je primenjivo pruži predloge za eventualno unapređenje pravnog okvira. Pored toga, ovaj dokument ima za cilj i da objasni i druge postupke koji su na raspolaganju novinarima (parnični).

II PREPORUKE ANALIZE KOJE SE TIČU UNAPREĐENJA PRAVNOG OKVIRA I PREDLOZI ZA UNAPREĐENJE PRAVNOG OKVIRA

Analiza OEBS-a sadrži i određeni set preporuka koje se odnose na unapređenje pravnog okvira koji se tiče zaštite bezbednosti novinara, a koje se svode na:

- dopune Krivičnog zakonika, u odnosu na pojedina krivična dela relevantna za bezbednost novinara;
- dopune Zakonika o krivičnom postupku u odnosu na pojedina proceduralna pravila;
- ustavne amandmane koji se tiču unapređenja nezavisnosti tužilaštva kao centralnog organa krivičnog postupka, a potom i izmene zakona koji uređuju položaj tužilaštva.

Preporuke koje se tiču dopuna KZ

Preporuka 9: Napraviti posebnu analizu koja se odnosi na praktične domete krivično-pravne zaštite u vezi sa krivičnim delom **Povreda slobode govora i javnog istupanja** iz člana 148 KZ, a naročito razmotriti:

- da li je neophodno izmenama ovog člana precizirati šta se tačno podrazumeva pod radnjama “ograničavanja” i “uskraćivanja” slobode govora i javnog istupanja;
- da li je moguće uvesti novi, kvalifikovani oblik krivičnog dela koji bi predvideo posebnu inkriminaciju u slučaju da se ograničavanje ili ugrožavanje slobode govora odnosi na novinara kao pasivnog subjekta, a polazeći od toga da je svrha ovog krivičnog dela zaštita prava na slobodu izražavanja, kao i od toga da novinari i drugi medijski radnici imaju posebnu ulogu u ostvarivanju ove slobode (u smislu prava građana na obaveštenost).

Sušтина ove preporuke je da se zakonska obeležja krivičnog dela bliže pojasne i da se uvede poseban (kvalifikovani oblik) krivičnog dela Povreda slobode govora i javnog istupanja (član 148 KZ).

Predlog: Pre svega, neophodno je naziv i zakonska obeležja krivičnog dela upodobiti članu 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i nazvati ga **Povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja**.

Radnju ograničavanja bi trebalo definisati kao protivpravno onemogućavanje da se u konkretnoj situaciji upražnjava sloboda izražavanja kao sloboda mišljenja i sloboda primanja i prenošenja informacija i ideja, dok je radnja uskraćivanja potpuno protivpravno onemogućavanje da se u konkretnoj situaciji upražnjava sloboda mišljenja i sloboda primanja i prenošenja informacija i ideja. Pojam “protivpravno” bi podrazumevao da ne postoji ispunjenost uslova koji se tiču ograničenja iz člana 10 stav 2 Evropske

konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ograničenje propisano zakonom neophodno u demokratskom društvu radi zaštite osnovnih vrednosti tog društva).

Na kraju bi trebalo prepoznati i značaj koji u kontekstu upražnjavanja slobode izražavanja imaju jako istaknuto mesto.

Predlog člana:

Povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja

Član 148

(1) Ko drugom na protivpravan način uskrati ili ograniči pravo na slobodu mišljenja i slobodu i sloboda primanja i prenošenja informacija i ideja

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Ako delo iz stava 1. ovog člana učini službeno lice u vršenju službe,
kazniće se zatvorom do tri godine.

(3) Ko delo iz stava 1. ovog člana učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja

Kazniće se _____”

Visina kazne za stav 3 u ovom trenutku nije predložena, ali bi po prirodi stvari ovaj oblik bio kvalifikovani, te bi se mogao upodobiti kazni koja je predviđena i za stav 2.

Preporuka 10: S obzirom da su novinari često izloženi pretnjama koje mogu biti tumačene kao izvršenje krivičnog dela Proganjanje, novinarska i medijska udruženja (kao i oštećeni novinari) bi pojedine životne događaje, prilikom prijavljivanja incidenata, mogli da podvedu i pod ovo krivično delo budući da je njegova inkriminacija nešto šira od inkriminacije krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 KZ. Ovo bi naročito moglo da bude primenjivo u mnogobrojnim situacijama kada se novinari osećaju progonjenim putem društvenih mreža i drugih vidova elektronske komunikacije.

Suština predloga je da se propiše poseban (kvalifikovani) oblik krivičnog dela Proganjanje, zbog posebnog značaja “zaštitnog objekta” – lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja.

Predlog člana:

“Proganjanje

Član 138a

(1) Ko u toku određenog vremenskog perioda:

- 1) drugo lice neovlašćeno prati ili preduzima druge radnje u cilju fizičkog približavanja tom licu protivno njegovoj volji;
- 2) protivno volji drugog lica nastoji da sa njim uspostavi kontakt neposredno, preko trećeg lica ili putem sredstava komunikacije;
- 3) zloupotrebljava podatke o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi nuđenja robe ili usluga;
- 4) pretni napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica;
- 5) preduzima druge slične radnje na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju,
kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

(1a) Ko delo iz stava 1. ovog člana učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja

Kazniće se _____.

(2) Ako je delom iz stava 1. ovog člana izazvana opasnost po život, zdravlje ili telo lica prema kome je delo izvršeno ili njemu bliskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do pet godina.

(3) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.”

Ovde je zapravo dodat novi stav 1a, koji ubacuje novu kvalifikatornu okolnost, koja se opet svodi na svojstvo zaštitnog objekta. Kazna bi mogla da bude ista kao u slučaju kazne iz člana 138 stav 3.

Preporuka 11: Zakonodavac bi trebalo da razmotri uvođenje posebnog oblika krivičnog dela **Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje iz člana 143 KZ** koji bi kao zaštitni objekat prepoznalo lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja (kada je krivično delo izvršeno prema novinaru), odnosno uvođenja posebnog, kvalifikovanog oblika ovog krivičnog dela u slučaju da usled osnovnog oblika dođe do otkrivanja identiteta novinarskog izvora (kvalifikovani oblik krivičnog dela u odnosu na posledicu otkrivanja identiteta izvora).

Preporuka 13: Razmotriti da li postoji potreba da se i u nekim drugim krivičnim delima predviđenim KZ ubaci poseban oblik, odnosno kvalifikatorna okolnost, za situacije kada su ta krivična dela izvršena prema licima koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koji obavljaju. Ovo se naročito odnosi na sledeća krivična dela: **Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki** (član 142 KZ); **Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje** (član 143 KZ); **Neovlašćeno fotografisanje** (član 144 KZ); **Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka** (član 145 KZ); **Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka** (član 146 KZ); **Povreda slobode govora i javnog istupanja** (član 148 KZ); **Sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa** (član 149 KZ); **Računarska sabotaza** (član 299 KZ); **Neovlašćeni pristup zaštićenom računaru** (član 302 KZ); **Rasna i druga diskriminacija** (član 387 KZ st. 4 i 6 u vezi sa stavom 1.)

I ove preporuke imaju za cilj da se uvede novi oblik krivičnog dela, u situacijama kada se delo izvrši prema novinaru, i to da bi se zaštitio novinar ali osigurala krivičnopravna zaštita novinarskog izvora informisanja, čija bi tajnost morala da bude osigurana. Na ovom mestu će biti izneti predlozi izmena članova koje je moguće bez poteškoća implementirati u postojeće članove. Smatramo da za preostala dela i sadašnje formulacije omogućavaju procesuiranje onih koji ova dela čine protiv novinara (i/ili medija, kada se radi o delima iz člana 299. i 302.)

Predlozi izmena:

U članu 142 KZ dodaje se stav 2a koji glasi:

“(2a) Ko delo iz stava 1. ovog člana učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, pa usled toga nastupi neovlašćeno otkrivanje izvora informacije.

Kazniće se _____.”

Stav 3 menja se i glasi **“(3) Ako delo iz st. 1, 2 i 2a. ovog člana učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od šest meseci do tri godine.”**

U članu 143 KZ dodaje se stav 2a koji glasi:

“(2a) Ko delo iz stava 1. ovog člana učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, pa usled toga nastupi neovlašćeno otkrivanje izvora informacije

Kazniće se _____.”

“(2a) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko izvrši de

Stav 3 menja se i glasi: “(3) Ako je delo iz st. 1, 2 i **2a** ovog člana učinilo službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.”

Preporuka 12: Razmotriti da li postoji potreba da se i kod krivičnog dela laka telesna povreda prepozna “posebnost” položaja novinara, imajući u vidu činjenicu da se u praksi češće dešavaju situacije u kojima se novinarima nanosi laka telesna povreda nego što je to slučaj sa teškom telesnom povredom, a da ovaj vid ugrožavanja telesnog intergriteta novinara utiče na obavljanje njegovog ili njenog posla.

I kod ove preporuke se zahteva prepoznavanje posebnog položaja novinara kao zaštitnog objekta.

Predlog izmene:

U članu 122 dodaje se stav 2a koji glasi:

“(2a) Ko delo iz stava 1. ovog člana učini prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja kazniće se _____”.

Preporuke koje se odnose na dopune Zakonika o krivičnom postupku u odnosu na pojedina proceduralna pravila

Preporuka 5: Unaprediti zakonodavstvo koje uređuje oblast krivične/ prekršajne procedure, kako bi se novinarima kao oštećenima obezbedila adekvatna zaštita u krivičnom postupku, a naročito propisati (makar i okvirne) rokove za postupanje nadležnih tužilaštava u fazi prekrivičnog postupka, što je u odnosu na pitanje zaštite bezbednosti novinara moguće i primenom instituta obaveznog uputstva RJT u odnosu na tužilaštva, bez potrebe menjanja zakonodavnog okvira, a razmotriti mogućnost sličnog propisivanja rokova i u odnosu na postupanje policije;

Preporuka 6: Unaprediti zakonodavstvo koje uređuje oblast krivične procedure tako što će se predvideti efikasno pravno sredstvo u situaciji kada drugostepeno tužilaštvo odbije prigovor na odluku o odbacivanju krivične prijave, o kojem bi odlučivao nadležni sud (na primer onaj koji je nadležan za prethodni postupak);

Preporuka 7: Unaprediti zakonodavstvo koje uređuje oblast krivične procedure tako što će se preispitati mogućnost uvođenja sudske kontrole odluka nadležnog javnog tužioca u slučajevima primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja iz člana 283 (tzv. oportunitet), odnosno odbacivanja krivične prijave u slučajevima iz člana 284 stav 3 ZKP;

Preporuka 8: Preispitati mogućnost asistiranja policije novinarima kao oštećenima u slučajevima incidenata koji se na njih odnose, a kada nema mesta krivičnom gonjenju po službenoj dužnosti, odnosno gde se radi o krivičnim delima koja se gone po privatnoj krivičnoj tužbi, a naročito u odnosu na krivična dela Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki (član 142 st. 1 i 2 KZ), Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje (član 143 st. 1 i 2 KZ), Neovlašćeno fotografisanje (član 144 stav 1 KZ), Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka (član 145 stav 1 KZ) i Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka (član 146 st. 1 i 2 KZ)

Preporuka 5 ima za cilj da obezbedi efikasnije postupanje tužilaca time što će propisati bar okvirne rokove za postupanje tužioca u (neformalnoj) fazi prekrivičnog postupka. Za davanje konkretnih rokova, prethodno je neophodno izvršiti sveobuhvatnu analizu postupanja tužilaštva po krivičnim prijavama, utvrditi koliko su tužilaštva kao organi opterećeni (koliki je broj krivičnih prijava), utvrditi prosečno vreme trajanja prekrivičnog postupka pre odbacivanja krivične prijave ili do formalnog početka krivičnog postupka i slično.

Preporuke 6 i 7 imaju za cilj da obezbede sudsku kontrolu zakonitosti odbacivanja krivične prijave i obezbede veći uticaj (potencijalnih) oštećenih, odnosno da oštećenima omoguće pravni lek u situacijama korišćenja instituta oportuniteta i odbacivanja krivične prijave. Pre uvođenja takve mogućnosti, neophodno je napraviti analizu koliko bi propisani model uticao na nezavisnost tužilaštva u kontekstu njegove uloge u pretkrivičnom postupku i fazama postupka pre faze optuženja (odnosno pre nego što tužilac postane stranka u postupku).

Preporuka 8 ima za cilj da doprinese izjednačenju procesnog položaja oštećenog kao privatnog tužioca i javnog tužioca. Naime, policija bi trebalo da pruži asistenciju privatnom tužiocu koji često nije u mogućnosti da samostalno prikupi dokaze, niti da dođe do identifikacionih podataka o učiniocu (koji su neophodni za pokretanje privatne tužbe).

Ustavni amandmani koji se tiču unapređenja nezavisnosti tužilaštva kao centralnog organa krivičnog postupka, a potom i izmene zakona koji uređuju položaj tužilaštva.

Preporuka 4: Pitanje percepcije zavisnosti i neobjektivnosti u radu, prevazilazi okvire ove analize, jer je reč o pitanju koje se vezuje za utisak i opšte pitanje reforme javnog tužilaštva u kontekstu obezbeđivanja većeg stepena njegove autonomije. Međutim, (opšta) reforma položaja tužilaštva koja bi se vodila time da se položaj tužilaštva približi položaju sudova u pogledu garancija nezavisnosti, te postepeno smanjivanje sistemskih mogućnosti uticaja drugih grana vlasti (prevashodno egzekutive) na postupanje ili nepostupanje javnih tužilaštva, bi moglo doprineti smanjivanju ovakve negativne percepcije i postepeno dovelo do uspostavljanja neophodnog poverenja novinarskih udruženja i tužilaštava. Da bi se to omogućilo neophodno je promeniti ustavno-pravni okvir, a potom i zakone koji uređuju položaj javnih tužilaštava. U tom smislu, država Srbija bi, kao članica Saveta Evrope, trebalo da implementira sve dosadašnje preporuke Evropske komisije za demokratiju putem prava (kolokvijalno: Venecijanska komisija).

Ova Preporuka prevazilazi pitanje bezbednosti novinara, i tangira generalni položaj pravosuđa, a pre svega tužilaštva u pravnom poretku. Preporuke Evropske komisije za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija) su načelno vezane za isključivanje mogućnosti uticaja predstavnika izvršne i zakonodavne vlasti na tužilaštvo, uključujući tu i potpuni „re-dizajn“ Državnog veća tužilaca – DVT, organa koji ima značajnu ulogu jer garantuje nezavisnost tužilaštva. U tom smislu, bi trebalo ispratiti javnu raspravu (konsultacije) o Ustavnim amandmanima, koja je započeta početkom 2018. godine, kao i saopštenja strukovnih udruženja (tužilaca i sudija), i nevladinih organizacija, te reakcija države na preporuke Venecijanske komisije.

III PREPORUKE ANALIZE KOJE SE TIČU OHRABRIVANJA NOVINARA DA PRIJAVLJUJU SLUČAJEVE I PREPORUKE KOJE SE TIČU EDUKACIJE

Veliki broj preporuka Analize se odnosi na ohrabrivanje novinara da prijavljuju slučajeve koji bi mogli da se tretiraju kao neki vid pritiska (uključujući tu i ugrožavanje bezbednosti), tako:

- **Preporuka 1** navodi sledeće: Da bi se postigao osnovni cilj - stvaranje povoljnog okruženja za nesmetani rad novinara i drugih medijskih radnika, pre svega je neophodno da se oštećeni novinari konstantno ohrabruju da podnose krivične prijave, prigovore neposredno višem tužiocu, da preduzimaju krivično gonjenje u situacijama kada javni tužilac odustane u fazi nakon optuženja, te da podnose privatne tužbe (za krivična dela za koja je to moguće). Drugim rečima, novinare bi trebalo podsticati da koriste sva sredstva koja su im po krivičnom zakonodavstvu dostupna;
- **Preporuka 2** navodi sledeće: U slučaju da za to ima mesta, novinare kao oštećene bi trebalo ohrabrivati da iniciraju i prekršajne postupke u situacijama kada nisu ispunjeni uslovi za krivično-pravno gonjenje. U određenim situacijama, oštećeni novinari mogu dobiti „satisfakciju“ i vođenjem parničnih postupaka za naknadu štete, kod događaja koji subjektivno mogu da stvore osećaj ugroženosti ili koji mogu da se tretiraju kao drugi vid pritiska, ali nemaju krivično-pravnu ili prekršajno-pravnu relevantnost;

- **Preporuka 3** navodi sledeće: Uporedo sa ohrabivanjem novinara i drugih medijskih radnika da prijavljuju slučajeve nadležnim organima, trebalo bi edukovati oštećene u pogledu načina prijavljivanja incidenata i sadržine konkretnih prijava, što se naročito odnosi na što detaljniji opis činjeničnog stanja, a kada se radi o krivičnom delu ugrožavanja sigurnosti iz člana 138 stav 3 i opis konteksta zbog kog je do ugrožavanja došlo (na primer opis tekstova koji su prethodili takvom ugrožavanju sigurnosti). U odnosu na ovaj segment jedan od načina bi moglo da bude kreiranje programa besplatne pravne pomoći, koja bi novinarima (kao oštećenima) pružila odgovarajuću pravnu pomoć kod sastavljanja prijave. Ovo pitanje se može posmatrati i u kontekstu edukacije novinara.
- **Preporuka 39** navodi sledeće: Novinarska i medijska udruženja bi trebalo da sprovedu zajedničke kampanje, naročito na lokalnom nivou, čiji bi cilj trebalo da bude podizanje svesti i ohrabivanje oštećenih novinara da prijavljuju sve slučajeve ugrožavanja bezbednosti kako lokalnim organima vlasti tako i novinarskim i medijskim udruženjima.

Tokom vršenja svog posla novinari i medijski radnici učestalo dolaze u kritične situacije koje pored odgovarajuće reakcije nadležnih organa zahtevaju i njihovu brzu i efikasnu reakciju. Takva reakcija podrazumeva to da novinari i medijski radnici prvo prepoznaju o kojoj vrsti (krivičnog ili prekršajnog) dela se radi i shodno tome utvrde kojem organu treba da se obrate kako bi zaštitili svoja prava u odgovarajućoj vrsti postupka (krivičnom, prekršajnom ili parničnom postupku). U ovom delu ćemo se pozabaviti upravo ovom problematikom, te pokušati da damo odgovarajuće smernice koji postupak izabrati i na koji način uticati na tok samog postupka.

3.1 PREKRŠAJNI POSTUPAK

Pre svega, ukazuje se na to da postoji veliki broj incidenata koji se odnose na novinare ili medijske radnike, a uglavnom nemaju krivično-pravni epilog, već prekršajno-pravni.

Od najzastupljenijih prekršaja trebalo bi izdvojiti sledeće:

1. **Svađa, vika i buka na javnom mestu**, koja se svodi na aktivnosti koje su podobne da naruše javni red i mir, i to svađom, bukom ili stvaranjem uznemirenja građana. Postoje i dva kvalifikovana oblika prekršaja. Zaprećena kazna je novčana kazna;
2. **Nepriстойno, drsko i bezobzirno ponašanje**, koje se odnosi na aktivnosti nepriстойnog, drskog i bezobzirnog ponašanja kojim se narušava javni red i mir ili ugrožava imovina ili se vređa moral građana. Postoji i kvalifikovani oblik, a kazne mogu biti i novčane ili kazna rada u javnom interesu, a kod kvalifikovanog oblika kazna rada u javnom interesu ili čak kazna zatvora;
3. **Vredanje, vršenje nasilja, pretnja ili tuča**, koje se odnose na vredanje drugog ili vršenje nasilja kojim se narušava javni red i mir. Postoje dva kvalifikovana oblika, a za potrebe ove analize bi trebalo pomenuti prvi kvalifikovani oblik koji se odnosi na izazivanje tuče ili učestvovanje u tuči kojom se narušava javni red i mir.

Prekršajni postupak se pokreće rešenjem suda na dva načina: 1) na osnovu zahteva za pokretanje prekršajnog postupka podnetog od strane nadležnog organa ili oštećenog; ili 2) na osnovu zahteva za sudsko odlučivanje, podnetog povodom izdatog prekršajnog naloga (u slučaju da lice protiv koga je izdat prekršajni nalog ne prihvati odgovornost, ima pravo da u roku od osam dana podnese sudu zahtev za sudsko odlučivanje).

Osnovni način saznanja da je došlo do izvršenja određenog prekršaja predstavlja prekršajna prijava, koja se podnosi, po pravilu, organu nadležnom za primenu konkretnog zakona. Primera radi, prilikom primene Zakona o javnom redu i miru ovlašćeni podnosioci zahteva za pokretanje prekršajnog postupka jesu Ministarstvo unutrašnjih poslova, komunalna policija, inspekcijски organi kao i drugi nadležni organi u skladu sa zakonom utvrđenim delokrugom. Nakon uvida i ocene prekršajne prijave, nadležni organ će

proceniti ima li mesta započinjanju prekršajnog ili krivičnog gonjenja (u zavisnosti od priloženih dokaza i inicijalne kvalifikacije delikta), te ukoliko je ishod pozitivan, podneće sudu zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Za slučaj da se radi o osnovanoj sumnji da je izvršeno određeno krivično delo, nadležni organ će podneti krivičnu prijavu stvarno i mesno nadležnom javnom tužilaštvu.

Prekršajna prijava oštećenog podneta nadležnom organu smatra se zahtevom za pokretanje prekršajnog postupka ako ovlašćeni organ sam ne inicira pokretanje prekršajnog postupka. U ovom slučaju, nadležni organ je dužan da u roku od osam dana od dana podnete prekršajne prijave pismeno obavesti oštećenog kako je postupao sa prekršajnom prijavom. Sa druge strane, oštećeni je ovlašćen da neposredno podnese sudu zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Oštećeni koji je podneo zahtev za pokretanje prekršajnog postupka ima položaj stranke u postupku. Ako je zahtev za pokretanje postupka podneo ovlašćeni organ pre nego što je po zahtevu oštećenog otpočeo postupak, postupaće se po zahtevu nadležnog organa. Takođe, oštećeni može u toku postupka preuzeti gonjenje od javnog tužioca za slučaj da je isti odustao od zahteva.

Kad nadležni sud primi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, ispitaće da li postoje uslovi za pokretanje istog i odlučiti o njegovom daljem toku. Ukoliko sud ne odbaci zahtev (kada, primera radi, radnja opisana u zahtevu nije prekršaj ili je nastupila zastarelost za pokretanje prekršajnog postupka) donosi rešenje o pokretanju prekršajnog postupka. Postupak se vodi samo u pogledu onog prekršaja i protiv onog okrivljenog na koji se odnosi rešenje o pokretanju prekršajnog postupka, te sud nije vezan za pravnu kvalifikaciju prekršaja datu u zahtevu odnosno rešenju za pokretanje prekršajnog postupka (primera radi, prekršajni postupak je pokrenut povodom *neprirobnog, drskog i bezobzirnog ponašanja*, a ustanovi se da je posredi *vredanje, vršenje nasilja, pretnja ili tuča*. Značajna razlika se ogleda u tome što se za osnovni oblik potonjeg prekršaja može izreći kazna zatvora u trajanju od deset do trideset dana, što kod osnovnog oblika *neprirobnog, drskog i bezobzirnog ponašanja* nije slučaj.

3.2 KRIVIČNI POSTUPAK

3.2.1 Osnovni pjmovi krivičnog prava koji su relevantni za bezbednost novinara i koji su korišćeni u Analizi

1. **Krivično pravo** predstavlja sveobuhvatni skup pravnih normi koje uređuju:

- **Opšti deo krivičnog prava**, u koji spadaju opšta načela krivičnopravne zaštite, prostorno i vremensko važenje krivičnog prava, odredbe koje definišu krivično delo, pravila koja se tiču vrsti i rasponu sankcija, pitanje rehabilitacije i prestanku pravnih posledica osude, davanju podataka iz kaznene evidencije, zastarelost krivičnog gonjenja, kao i pitanje amnestije i pomilovanja (što je sve uređeno čl. 1-111 Krivičnog zakonika - KZ);
- **Posebni deo krivičnog prava**, koji praktično predstavlja „katalog“ krivičnih dela (osnovnih i kvalifikovanih oblika), i koji se odnosi na definisanje posebnih krivičnih dela i njihovih elemenata i sankcija koje se izriču za ta krivična dela, te vrši sistematizaciju krivičnih dela u veće grupe (Članovi čl. 112-430 KZ);
- **Procesni deo krivičnog prava**, koji suštinski uređuje krivični postupak i osnovne procesne institute, te postupanje javnog tužioca (kao organa koji vodi istragu i koji kasnije postaje i stranka u postupku), suda i policije, ovlašćenja oštećenih i privatnih tužilaca, kao i prava okrivljenog i druga važna pitanja.

2. **Krivično delo**: delo koje je predviđeno zakonom, koje je protivpravno i skrivljeno, i kod koga su ispunjena sva zakonska obeležja krivičnog dela.

3. **Krivicu**, psihički odnos učinioca prema delu (umišljaj i nehat), kada postoje okolnosti koje isključuju krivicu (na primer neuračunljivost), nema ni krivične odgovornosti. Krivična odgovornost za nehat (kad je

učinilac bio svestan da svojom radnjom može učiniti delo, ali je olako držao da do toga neće doći ili da će to moći sprečiti ili kad nije bio svestan da svojom radnjom može učiniti delo iako je prema okolnostima pod kojima je ono učinjeno i prema svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti) je izuzetna mogućnost i postoji samo kada je izričito propisano KZ da se za odgovara za nehatni oblik dela, zbog toga je većinu krivičnih dela čine ona koja se vrše uz postojanje umišljaja (kad je učinilac bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje ili kad je učinilac bio svestan da može učiniti delo pa je na to pristao).

4. Sankcije: U našem krivičnom pravu postoje 3 vrste sankcija:

- **Kazne**, kazna zatvora (raspon je od 30 dana do 20 godina, a za najteža krivična dela i do 40), novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole;
- **Mere upozorenja**, u koje spadaju uslovna osuda (pretnja da će se izvršiti kazna) i sudska opomena (najblaža kazna koja zapravo predstavlja opomenu učiniocu da više ne vrši krivična dela);
- **Mere bezbednosti**, koje imaju za cilj da otklone stanja i uslove koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće ne vrši krivična dela (u koje spadaju obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi, obavezno lečenje narkomana, obavezno lečenje alkoholičara, zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, oduzimanje predmeta, proterivanje stranaca iz zemlje, javno objavljivanje presude, zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim i zavrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama).

5. Pravne posledice osude, podrazumevaju prestanak i gubitak ili zabranu sticanja određenih prava, ako je to propisano zakonom, za određena krivična dela ili kazne, a ne primenjuje se u situaciji kada je izrečena novčana kazna, uslovna osuda (koja nije opozvana), sudska opomena ili u slučaju oslobođenja učinioca od kazne.

6. Rehabilitacija, podrazumeva brisanje i prestanak pravnih posledica osude, a njenim nastupanjem osuđeni se smatra neosuđivanim licem.

7. Amnestija, akt zakonodavca (Zakon) kojim se daje oslobođenje od krivičnog gonjenja (abolicija), potpuno ili delimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamena izrečene kazne blažom, rehabilitacija ili ukidanje jedne ili svih pravnih posledica osude;

8. Pomilovanje, institut koji je sličan amnestiji, s tim da se daje tačno određenom (pojedinačnom) licu i pojedinačnim aktom (ukazom) predsednika Republike.

9. Zastarelost, podrazumeva nemogućnost krivičnog gonjenja ili nemogućnost izvršenja krivične sankcije nakon što protekne određeni rok. Računa se od momenta izvršenja krivičnog dela, a rok nakon koga nastupa zavisi od težine krivičnih dela (kriterijum je visina zaprećene kazne).

10. Poslovi od javnog značaja se definišu kao obavljanje profesije ili dužnosti koja ima povećani rizik za bezbednost lica koje ga obavlja, a odnosi se **na zanimanja koja su od značaja za javno informisanje**, zdravlje ljudi, obrazovanje, javni prevoz, pravnu i stručnu pomoć pred sudskim i drugim državnim organima, i koji zapravo daju kvalifikovano oblik određenom krivičnom delu – kada je delo izvršeno prema nekom od ovih lica, veća je zaprećena kazna u odnosu na osnovni oblik.

11. Teško ubistvo izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje to lice obavlja, krivično delo iz člana 114 stav 1 tačka 8) KZ, koje sankcioniše umišljajno lišenje života lica koje obavlja posao od javnog značaja (pa i novinara) u vezi sa poslom koji obavlja.

12. Teška telesna povreda izvršena prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje to lice obavlja (kvalifikovani oblik teške telesne povrede), krivično delo iz člana 121 stav 6 KZ koje sankcioniše nanošenje teške telesne povrede ili teško narušavanje zdravlja izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja.

13. Ugrožavanje sigurnosti lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje to lice obavlja, krivično delo iz člana 138 stav 3 KZ kojim se sankcioniše ugrožavanje sigurnosti nekog lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskog lica. Ovo krivično delo se najčešće javlja u praksi kada su u pitanju različiti vidovi napada na novinare.

14. Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki, krivično delo iz člana 142 KZ kojim se sankcioniše neovlašćeno otvaranje/presretanje ili saopštavanje tuđe komunikacije, osnovni i kvalifikovani oblik (koje izvrši službeno lice u vršenju službe). Bitno je za zaštitu tajnosti novinarskih izvora.

15. Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje, krivično delo iz člana 143 KZ kojim se sankcioniše neovlašćeno prisluškivanje ili snimanje razgovora, izjave ili kakvog saopštenja koji mu nisu namenjeni ili kada se sadržaj takvih razgovora, izjava ili saopštenja neovlašćeno otkriva. I ovde ima kvalifikovanog oblika (koje izvrši službeno lice u vršenju službe).

16. Neovlašćeno fotografisanje, krivično delo iz člana 144 KZ kojim se sankcioniše neovlašćeno fotografisanje i snimanje kojim se značajno zadire u privatnost nekog lica, ili ako se tako načinjeni snimak predaje ili pokazuje nekom trećem licu. Ovo delo ima i kvalifikovani oblik koji se odnosi na situaciju kada ga izvrši službeno lice u vršenju službe.

17. Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, krivično delo iz člana 146 KZ kojim se sankcioniše neovlašćeno pribavljanje ili obradu podataka ili upotreba podataka suprotno svrsi za koju su prikupljeni. Ovo delo ima i kvalifikovani oblik koji se odnosi na situaciju kada ga izvrši službeno lice u vršenju službe.

18. Povreda slobode govora i javnog istupanja, krivično delo iz člana 148 KZ, kojim se sankcioniše protivpravno uskraćivanje i ograničavanje slobode izražavanja (slobode govora i javnog istupanja). Ovo delo ima i kvalifikovani oblik koji se odnosi na situaciju kada ga izvrši službeno lice u vršenju službe.

19. Sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa, krivično delo iz člana 149 KZ kojim se sankcioniše neovlašćeno sprečavanje ili ometanje štampanja, snimanja, ili prodaje ili rasturanja knjiga, časopisa, novina, audio i video kasete ili drugih sličnih štampanih ili snimljenih stvari, kao i sprečavanje ili ometanje emitovanja TV programa. Ovo delo ima i kvalifikovani oblik koji se odnosi na situaciju kada ga izvrši službeno lice u vršenju službe.

20. Računarska sabotaza, krivično delo iz člana 299 KZ, kojim se sankcioniše unošenje, uništenje, brisanje, izmena, oštećenje, prikriivanje ili na drugi način činjenje neupotrebljivim računarskog podatka ili programa, kao i uništenje ili oštećenje računara ili drugog uređaja za elektronsku obradu i prenos podataka.

21. Rasna i druga diskriminacija, krivično delo iz člana 302 KZ st.2, 4 i 6, kojim se sankcioniše proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudim širenje ili na drugi način činjenje javno dostupnim tekstova, slika ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili podstrekavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo kojeg lica ili grupe lica, zasnovanih na rasi, boji kože, verskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom poreklu ili nekom drugom ličnom svojstvu, ili javna pretnja određenog lica da će, protiv lica ili grupe lica zbog pripadnosti određenoj rasi, boji kože, veri, nacionalnosti, etničkom poreklu ili zbog nekog drugog ličnog svojstva, izvršiti krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora veća od četiri godine zatvora.

22. Proganjanje, krivično delo iz člana 138a kojim se sankcioniše neovlašćeno praćenje drugog lica ili preduzimanje druge radnje u cilju fizičkog približavanja tom licu protivno njegovoj volji, uspostavljanje kontakta neposredno ili preko trećeg lica ili preko sredstava komunikacije protivno volji drugog lica, zloupotreba podataka o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi nuđenja robe ili usluga, pretnja napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica, preduzimanje drugih sličnih radnji na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju. Kvalifikovani oblici su

kvalifikovani ako je ovim radnjama izazvana opasnost po život, zdravlje ili telo lica prema kome je delo izvršeno ili njemu bliskog lica ili ako je nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica.

23. **Policija** predstavlja svojevrsni „pomoćni organ“ tužilaštvu i sudu u krivičnom postupku, pa tako učestvuje u „predistražnom i istražnom postupku“ primenjujući „policijska ovlašćenja utvrđena Zakonikom o krivičnom postupku i postupa po nalogu i zahtevima javnog tužioca i suda, naročito radi otkrivanja krivičnog dela i učinioca.

24. **Osnovni sud**, sud koji u prvom stepenu sudi za krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do deset i deset godina (u slučaju da za pojedina od njih nije nadležan drugi sud) i odlučuje o molbi za prestanak mere bezbednosti ili pravne posledice osude za krivična dela iz svoje nadležnosti.

25. **Viši sud**, sud koji sudi za krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena kazna zatvora preko deset godina.

26. **Viši sud u Beogradu**, sud koji, između ostalog, nadležan za postupanje u predmetima koji se odnose za krivično gonjenje za krivična dela „zbog načina izvršenja ili upotrebljenih sredstava mogu smatrati krivičnim delima visokotehnološkog kriminala“ shodno Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u borbi protiv visokotehnološkog kriminala.

27. **Javno tužilaštvo**, državni organ čiju funkciju obavlja javni tužilac, i koji, između ostalog predstavlja „istražni organ“ u prekrivičnom postupku i u postupku istrage, i koji odlučuje o preduzimanju gonjenja i podizanju optužnog akta. Nakon te faze postupka, javni tužilac je i stranka u krivičnom postupku.

28. **Zamenik javnog tužioca**, lice koje zamenjuje javnog tužioca, i koje postupa po njegovim uputstvima.

29. **Prigovor oštećenog**, pravno sredstvo koje oštećeni ima protiv odluke postupajućeg javnog tužioca o odbačaju krivične prijave, obustavi istrage ili odustanka od krivičnog gonjenja do potvrđivanja optužnice, i koje podnosi neposredno višem tužiocu. Ako se prigovor usvoji, neposredno viši tužilac donosi rešenje kojim izdaje obavezno uputstvo nadležnom tužiocu da preduzme odnosno nastavi krivično gonjenje. U slučaju odbijanja, praktično se potvrđuje odluka nadležnog javnog tužioca, a to rešenje se ne može napadati žalbom ili prigovorom.

30. **Osnovna javna tužilaštva**, čiji tužioci postupaju pred osnovnim sudom, što znači da u kontekstu krivičnog gonjenja preduzimaju radnje u odnosu na krivična dela kod kojih je kao glavna kazna predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do deset i deset godina ako za pojedina od njih nije nadležan drugi tužilac.

31. **Viša javna tužilaštva**, čiji tužioci postupaju pred višim sudovima, što znači da u kontekstu krivičnog gonjenja preduzimaju radnje u odnosu na krivična dela za koja je kao glavna kazna predviđena kazna zatvora preko deset godina, a i ona krivična dela koja su posebnim zakonom stavljena u nadležnost ovog tužilaštva. Pored toga, viši javni tužilac nadzire i usmerava područna osnovna javna tužilaštva.

32. **Apelaciona javna tužilaštva**, čiji tužioci postupaju pred apelacionim sudom i drugim sudovima i organima na način propisan zakonom, a pored toga nadziru i usmeravaju osnovna i viša javna tužilaštva sa svoje teritorije.

33. **Republičko javno tužilaštvo**, čiji je tužilac najviši tužilac za teritoriju Republike Srbije.

34. **Višem javno tužilaštvo u Beogradu – Odeljenje za VTK**, tužilaštvo kome su poverena ovlašćenja koja se odnose na krivično gonjenje za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka, kao i za krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina, polne slobode, javnog reda i mira i ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, koja se zbog načina izvršenja ili upotrebljenih sredstava mogu smatrati krivičnim delima visoko-tehnološkog kriminala.

35. **Komisija za istraživanje ubistava novinara**, povremeno radno telo Vlade RS, koje je osnovano Odlukom o obrazovanju Komisije za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistva novinara, i čiji su zadaci:

- da utvrdi plan i dinamiku prikupljanja činjenica i utvrđivanja drugih okolnosti koje su u vezi sa istragama o ubistvima novinara i da, u tu svrhu, ostvari saradnju sa organima nadležnim za vođenje tih istraga;
- da, na osnovu dobijenih informacija i sagledanih okolnosti u vezi sa vođenim istragama, sačini pregled dosadašnjeg toka vođenih istraga;
- da pripremi mišljenje o delotvornom načinu na koji bi se vođenje istrage moglo unaprediti i da, u tu svrhu, predloži konkretne mere koje bi trebalo preduzeti.

36. **Redovni krivični postupak**, koji je, između ostalog relevantan za krivična dela Teško ubistvo izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja (član 114 stav 1 tačka 8) KZ), za Tešku telesnu povredu koja je kvalifikovana smrću (član 121 stav 6 u vezi sa stavom 3 KZ), kao i za kvalifikovani oblik krivičnog dela proganjanje koje je kvalifikovano smrću (član 138a stav 3 KZ)

37. **Skraćeni krivični postupak**, koji je relevantan za ostala krivična dela koja su predmet Analize;

38. **Postupak za izricanje mera bezbednosti**, ako je krivično delo učinjeno u stanju neuračunljivosti.

39. **Pokretanje krivičnog postupka**, formalni početak krivičnog postupka koji je iniciran

- donošenjem naredbe o pokretanju istrage od strane nadležnog javnog tužioca;
- potvrđivanjem optužnice kojoj nije prethodila istraga od strane nadležnog sudskog veća;
- donošenjem rešenja o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga u skraćenom postupku;
- određivanjem glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije u skraćenom postupku;
- određivanjem glavnog pretresa u postupku za izricanje mere bezbednosti.

40. **Prekrivični postupak**, neformalni deo postupka koji prethodi formalnom početku krivičnog postupka.

41. **Faze redovnog krivičnog postupka**, faze krivičnog postupka nakon formalnog početka:

- *faza istrage*, u kojima javni tužilac uz asistenciju policije prikuplja dokaze i podatke koji omogućavaju tužiocu donošenje odluke o tome da li će podići optužnicu ili će obustaviti postupak;
- *faza optuženja*, faza redovnog krivičnog postupka koja obuhvata podnošenje odgovarajućeg optužnog akta (optužnice ili optužnog predloga) i ispitivanje usklađenosti tog optužnog akta sa zakonom koje sprovodi veća sudija ili sudija pojedinac;
- *faza glavnog pretresa i presuđenja* u kojoj javni tužilac od organa krivičnog postupka postaje stranka u postupku, a u ovoj fazi se zapravo izvode dokazi i odlučuje o predmetu optužnice (optužnog akta);

42. **Krivična prijava**, usmeno ili pismeno obaveštenje nadležnom tužiocu da je izvršeno krivično delo.

43. **Odbacivanje krivične prijave**, ovlašćenje javnog tužioca u predistražnom (prekrivičnom) postupku da ne preuzima krivično gonjenje ako, po njegovoj/njenoj oceni prijavljeno delo nije delo koje se goni po službenoj dužnosti, ako je nastupila zastarelost gonjenja (u skladu sa rokovima iz KZ) ili je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili postoje druge okolnosti koje trajno isključuju gonjenje i ako ne postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti. Odbacivanje krivične prijave je moguće i za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do 3 godine, i to ako je

osumnjičeni "usled stvarnog kajanja, sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično

44. Odlaganje krivičnog gonjenja, ovlašćenje javnog tužioca da odloži krivično gonjenje, pod određenim uslovima (ako se radi o krivičnim delima za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više obaveza propisanih zakonom). Suštinski se radi o posebnom slučaju odbacivanja krivične prijave. Tada tužilac osumnjičenom određuje i rok (ne može da bude duži od godinu dana), da izvrši propisane obaveze, a ako izvrši propisane obaveze u određenom roku, tužilac odbacuje krivičnu prijavu, i obaveštava oštećenog, koji u tom slučaju nema ni pravo prigovora zbog odbacivanja krivične prijave.

45. Sporazumi tužioca sa okrivljenim:

- sporazum o priznanju krivičnog dela;
- sporazum o svedočenju okrivljenog;
- sporazum o svedočenju osuđenog.

46. Preuzimanje krivičnog gonjenja od strane oštećenog, preuzimanje krivičnog gonjenja od oštećenog kada javni tužilac odustane od krivičnog gonjenja (nakon potvrđivanja optužnice).

47. Prava oštećenog nakon preuzimanja gonjenja, oštećeni u postupku ima većinu prava koje ima javni tužilac kao stranka (ne i ona koja javni tužilac ima kao državni organ), a pored toga može da: zastupa optužbu, podnese predlog i dokaze za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahteva i da predloži privremene mere za njegovo obezbeđenje; angažuje punomoćnika iz reda advokata; zahteva postavljanje punomoćnika i druga prava predviđena ZKP.

48. Predlog za pokretanje krivičnog postupka, neophodna radnja oštećenog kod određenih krivičnih dela, kojim predlaže javnom tužiocu pokretanje krivičnog postupka, između ostalog i za za krivično delo Sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa iz člana 149 KZ (st.1 i 2).

49. Skraćeni postupak, vrsta postupka za krivična dela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, u kome formalno izostaje faza istrage, ali postoje određene dokazne radnje koje sprovodi javni tužilac (kada se pokreće po optužnom predlogu JT, za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti). Skraćeni postupak se može pokrenuti i privatnom tužbom oštećenog.

50. Privatna tužba, vrsta optužnog akta u skraćenom postupku, kojom oštećeni u svojstvu privatnog tužioca pokreće postupak, za krivična dela za koja je predviđen ovakav način pokretanja postupka, između ostalog i za:

- **Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki** (član 142 st. 1 i 2 KZ);
- **Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje** (član 143 st. 1 i 2 KZ);
- **Neovlašćeno fotografisanje** (član 144 stav 1 KZ);
- **Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka** (član 145 stav 1 KZ);
- **Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka**, kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja (član 146 st. 1 i 2 KZ).

3.2.2 Pokretanje krivičnog postupka

Krivična prijava se podnosi nadležnom javnom tužiocu, pismeno, usmeno ili drugim sredstvom. Ukoliko se krivična prijava podnosi u usmenoj formi, o njoj će se sastaviti zapisnik i podnosilac će se biti upozoren na posledice lažnog prijavljivanja. U slučaju da je prijava saopštena putem telefona ili nekim drugim telekomunikacijskim sredstvom takođe će biti sačinjena službena beleška, a ako je prijava podnesena elektronskom poštom sačuvaće se na odgovarajućem nosiocu podataka i odštampati. Ako je krivična

prijava podnesena policiji, nenadležnom javnom tužiocu ili sudu, oni će prijavu primiti i odmah dostaviti nadležnom javnom tužiocu.

Novinari ili medijski radnici (kao uostalom i svi oštećeni u krivičnom postupku) u dve situacije mogu da utiču na postupanje tužilaštva i to tako što imaju mogućnost da odluku tužilaštva o odbacivanju krivične prijave kroz izjavljivanje pravnog leka koriguju (prigovor neposredno višem javnom tužilaštvu), odnosno da preuzmu na sebe ulogu tužioca (preuzimanje krivičnog gonjenja od strane oštećenog).

Naime, u slučajevima kada iz same prijave proističe da prijavljeno delo nije krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, da je nastupila zastarelost ili je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili postoje druge okolnosti koje trajno isključuju gonjenje, da ne postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, javni tužilac će takvu prijavu **odbaciti**. O odbacivanju prijave, kao i o razlozima za to, javni tužilac će obavestiti oštećenog u roku od osam dana i poučiti ga o njegovom pravu da podnese **prigovor neposredno višem tužilaštvu**.

Prigovor se podnosi u roku od osam dana od dana kada je oštećeni primio obaveštenje i pouku o svojim pravima, a ukoliko oštećeni nije obavešten, može da podnese prigovor u roku od tri meseca od dana kada je javni tužilac odbacio prijavu, obustavio istragu ili odustao od krivičnog gonjenja. Neposredno viši javni tužilac će u roku od 15 dana od dana prijema prigovora odbiti ili usvojiti prigovor rešenjem protiv kojeg nije dozvoljena žalba ni prigovor. Rešenjem kojim usvaja prigovor javni tužilac će izdati **obavezno uputstvo** nadležnom javnom tužiocu da preduzme, odnosno nastavi krivično gonjenje.

U slučaju krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine, javni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu ako je osumnjičeni, usled stvarnog kajanja, sprečio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično. U ovom slučaju **gorenavedena pravila se neće primenjivati**.

Ukoliko nakon potvrđivanja optužnice javni tužilac odustane od optužbe, sud će pitati oštećenog da li hoće da preuzme krivično gonjenje i sam zastupa optužbu. Ako oštećeni nije prisutan, sud će ga u roku od osam dana obavestiti o odustanku javnog tužioca od optužbe i poučiti da može da se izjasni da li hoće da preuzme gonjenje i zastupa optužbu. Dužnost oštećenog je da se odmah ili u roku od osam dana od dana kada je primio navedeno obaveštenje i pouku izjasni da li hoće da preuzme krivično gonjenje i zastupa optužbu, a u situaciji da nije obavešten - u roku od tri meseca od dana kada je javni tužilac izjavio da odustaje od optužbe. Ako se oštećeni pozitivno izjasni sud će nastaviti, odnosno odrediti glavni pretres. U slučaju da se oštećeni ne izjasni u navedenom roku ili izjavi da ne želi da preuzme krivično gonjenje, sud donosi rešenje o obustavi postupka odnosno presudu kojom se optužba odbija. Ako oštećeni nije prisutan na pripremnom ročištu ili glavnom pretresu, a uredno je pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promene adrese prebivališta ili boravišta, smatraće se da neće da nastavi gonjenje i sud će doneti rešenje o obustavi postupka, odnosno presudu kojom se optužba odbija.

Pored navedenog, novinar kao oštećeni bi mogao da podnese i privatnu krivičnu tužbu, koja je relevantna za krivična dela pobrojana u delu 2.2.1. Privatna krivična tužba se podnosi direktno sudu. U tom postupku učestvuju oštećeni (kao privatni tužilac) i optuženi. Privatna tužba se podnosi nadležnom sudu, u roku od 3 meseca od dana saznanja oštećenog za krivično delo i osumnjičenog. Privatni tužilac načelno ima sva prava kao i javni tužilac kada se radi o postupcima koji se odnose na krivična dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, osim onih koji proističu iz prirode javnog tužilaštva kao državnog organa. Tu se krije i potencijalni problem za privatnog tužioca, jer on nije u mogućnosti da koristi asistenciju policije u otkrivanju učinioca krivičnog dela. Pored toga, privatna tužba, kao obavezni element, između ostalog mora da sadrži 1) ime i prezime okrivljenog sa ličnim podacima ukoliko su poznati. Ako tužba nema sve elemente, nadležni sud može da odbaci tu tužbu. Zbog toga, ovo pravno sredstvo praktično nije upotrebljivo u situacijama kada se je učinilac nepoznat, odnosno kad oštećeni ne zna njegovo ime i prezime. Zato kod krivičnih dela **Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki** (član 142 st. 1 i 2 KZ), **Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje** (član 143 st. 1 i 2 KZ), **Neovlašćeno fotografisanje** (član 144 stav 1 KZ), **Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka** (član 145 stav 1

KZ), **Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka**, kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja (član 146 st. 1 i 2 KZ), kada je učinilac nepoznat, praktično nema mogućnosti iniciranja krivičnog postupka, barem dok se ne sazna ime i prezime okrivljenog, što je naročito teško ako krivično delo učine korisnici društvenih mreža koji se kriju iza lažnih imena (pseudonima). Ovde bi trebalo napomenuti da kod tzv. diskreditujućih kampanja koje tabloidni mediji vode protiv novinara, tužioci često zauzimaju stav da nema mesta krivičnom gonjenju za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti, te da se podnosioci krivičnih prijava često "upućuju" da eventualno podnesu privatnu tužbu zbog krivičnog dela Uvrede iz člana 170. Ako u takvim situacijama javni tužilac odbaci krivičnu prijavu, a učinilac je nepoznat, praktično dolazi do nemogućnosti aktiviranja krivičnopravne zaštite.

3.3 PARNIČNI POSTUPAK

Sve češće se javljaju situacije u kojima su novinari u dužem vremenskom periodu izloženi kampanjama koje najčešće tabloidi vode protiv njih (diskreditujuće - smearing kampanje). U takvim situacijama je važno znati u kom roku se novinar može obratiti sudu, kao i koji su to konkretni koraci koje treba da preduzme u cilju zaštite svojih prava pred nadležnim sudom – podnošenje tužbe zbog neobjavlivanja odgovora na informaciju, podnošenje tužbe za objavljivanje ispravke informacije i podnošenje tužbe za nakandu štete.

U sve tri situacije isključivo je nadležan Viši sud u Beogradu. **Tužba za objavljivanje ispravke** podnosi se u roku od 90 dana od dana objavljivanja informacije, dok je rok za podnošenje **tužbe zbog neobjavlivanja odgovora** 30 dana od dana isteka roka za objavljivanje samog odgovora, a rok za podnošenje **tužbe za naknadu štete** iznosi 6 meseci od dana objavljivanja spornih informacija.

Tužba za objavljivanje ispravke, kao i tužba zbog neobjavlivanja odgovora podnosi se protiv odgovornog urednika, a tužba za nakandu štete se podnosi protiv odgovornog urednika, novinara i izdavača medija u kojima su sporne informacije objavljene.

Tužba se podnosi isključivo u pisanom obliku i mora biti razumljiva, što podrazumeva da mora sadržati sve ono što je potrebno da bi se po njoj moglo postupati, a naročito: označenje suda, ime i prezime, poslovno ime privrednog društva ili drugog subjekta, prebivalište ili boravište, odnosno sedište stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika ako ih imaju, predmet spora, sadržinu izjave i potpis podnosioca. Ukoliko izjava sadrži zahtev, stranka je dužna da u podnesku navede činjenice na kojima zahtev zasniva, kao i dokaze ako je to potrebno. Uz tužbu je potrebno priložiti dokaze i sve to u dovoljnom broju primeraka za sud i protivnu stranku.